

SZAKMAI ZÁRÓJELENTÉS

„Politikai kommunikáció Magyarországon, 1990 – 2015”

Mivel a kutatás keretében született szinte minden eredmény megjelent, vagy legalábbis mire ez a jelentés a zsűri elé kerül, meg fog jelenni, ezért elegendő röviden összefoglalni a történeteket. Előbb az öt év alatt keletkezett új ismeretek összefoglalása olvasható, majd a számszerűsíthető eredmények (közlemények és konferencia részvételek), ezt követően pedig a kutatást követő időszakba nyúló tervek megalapozó együttműködések rövid bemutatására kerül sor. Végül a pályázaskori tervektől való eltérések részletei következnek.

1. Új ismeretek

Az új ismeretek köre két részre osztható: a kutatás paradigmájának alkalmazásával keletkezett belátásokra és az összegyűjtött források további feldolgozásain alapuló eredményekre. A paradigmatis éredmények elsősorban a Politikatudományi Szemle 2016-os tematikus blokkjában és a négy tanulmánykötetben láttak napvilágot, a paradigmából kitekintő vizsgálódások hozadéka pedig részben a Bene Mártonnak, az egyik résztvevő kutatónak a doktori disszertációjában, részben pedig a különböző hazai és külföldi folyóiratokban megjelent tanulmányokban olvashatók.

a. A paradigmatis éredmények

A kutatás a hálózatelemzés és a társadalomszemiotika módszerét alkalmazta, e kettő közül az utóbbit jóval nagyobb súllyal, mint az előbbi. A hálózatelemzés jóvoltából képessé vált a kutatás arra, hogy igazolható módon különítse el egymástól a magyar politikai kommunikáció politikai közösségeit, és pedig korszakonként négyet-négyet, jóllehet nem mindig ugyanazt a négyet. A társadalomszemiotika célja pedig minden esetben az adott korszakban, illetve a huszonöt év egészében alkalmazott és folyamatosan fejlesztett szemiotikai erőforrások regisztrálása, értelmezése. A jelen kutatás egyesítette a két megközelítés éredményeit, és pedig olyan módon, hogy politikai közösségeket az alapján különített el egymástól, hogy szemiotikai konfigurációkat definiált. Ilyen módon egy-egy szemiotikai konfiguráció alkotott, konstitutált

egy-egy politikai közösséget, vagyis az egyes politikai közösségek az alapján különültek el egymástól, hogy mennyiben használtak specifikus szemiotikai arzenált.

Miközben nem okoz meglepetést az, hogy a kutatás szerint a társadalomszemiotika alkalmazásával a huszonöt év egészére nézve lehetséges volt folytatólagosnak tekinthető jobbközép és radikális közösséget találni, az kevésbé megszokott, hogy a politikai kommunikációs jellemzői alapján csak az első két korszakra, pontosabban csak a 2010-ig tartó szakaszra nézve volt értelme baloldali és liberális politikai közösségről beszélni. A kutatásból az derült ki, hogy a kétezres évek második fele jelentős változást hozott a magyar politikai kommunikációban. Az addigi stabil négyes mezőny (baloldali, liberális, jobbközép, radikális) átadta a helyét egy olyan politikai kommunikációs térnek, amelyben a korábbi jobbközépből kinőtt nemzeti-polgári centrum helyezkedett el a középpontban, és körülötte keringtek a többiek, vagyis a hol baloldalinak, hol demokratikus ellenzéknek nevezett tábor, a nemzeti radikálisok utódai és az újnak minősíthető zöld közösség.

Ahhoz, hogy a politikai közösségeket konstituáló szemiotikai konfigurációkat definiálhassuk, el kellett tehát készíteni a magyar nyilvánosságban alkalmazott szemiotikai erőforrások regiszterét. Ezt öt dimenzió mentén hajtottuk végre, tehát aktorokat, ügyeket, metaforákat-diszkursusokat, csatornákat és vizuális erőforrásokat kerestünk. Az egyes kötetek részletesen, összesen mintegy ezerkétszáz oldalon mutatják be az adott korszakban alkalmazott szemiotikai arzenálokat.

b. Kitekintések

A nem a társadalomszemiotikai megközelítés alapján, de a huszonöt év politikai kommunikációjára vonatkozó kutatás révén előállt munkák egy része a magyar nyilvánosság szerkezeti sajátosságaival foglalkozott. Az eredmények rangos hazai és külföldi folyóiratokban jelentek meg.

A nemzetközi kutatóközösség számára is megtermékenyítőnek bizonyult Bene Márton viralitással kapcsolatos kutatása. Felfogása szerint az online politikai kommunikáció folyamatainak legjobb leírása nem például a mediatizáció, hanem a viralitás, tehát hogy a kommunikációs gesztusok nyomai vírusként terjednek az online térben, elsősorban a közösségi médiában. A vonatkozó írást nemcsak a magas impact factorral rendelkező kiadványban fogadták szívesen, hanem azóta számos kutatás alkalmazta is a maga próbálkozásainál.

A kutatás öt éve alatt természetesen számos olyan új ötlet és elgondolás is született, amelyikre hosszabb távú jövőndő kutatások és együttműködések épülhetnek. Párhuzamosan az ilyen irányú nemzetközi tapogatózásokkal, a kutatócsoport is folytatott vizsgálatokat az érzelmek és a politikai folyamatok viszonyát illetően. A lejjebb olvasható együttműködések és sikeres, vagy a siker küszöbén álló pályázatok az érzelmek kutatására irányulnak. Hasonlóképpen a kutatócsoport állandó érdeklődési irányává és külső partnerek felé felajánlott szaktudásává vált a politika vizuális aspektusának az elemzése. Végül rövid kísérlet történt a politika, politikai kommunikáció és a populáris kultúra viszonyának a tisztázására, ami megint magába foglalja mind az érzelmek, mind a vizualitás kérdéskörét.

2. Közlemények

Absztraktok nélkül számolva összesen 50 közlemény jelent meg a kutatás eredményeiről. Ezek közül 40 Magyarországon, 10 pedig külföldön. Az 50 darabon belül 4 szerkesztett kötetet tartalmazni, egy további, tehát az 51-dik publikáció, Bene Mártonnak, az egyik résztvevő kutatónak az online politikai kommunikációról szóló doktori disszertációja, melyet a L'Harmattan Kiadó fog 2020-ban kiadni. A 4 szerkesztett kötetből három csak online változatban érhető el, a 2019 őszén megjelenő negyedik kötet papíros formában is.

Külön érdemes megemlékezni arról, hogy az összesen 17 folyóirat publikációból 7 külföldi kiadású, s ezek közül 3 impact factorral rendelkező folyóiratban jelent meg. Az egyik szöveget beválogatták egy külföldi kötetbe is.

3. Konferencia részvételek

A vállaltaknak megfelelően a kutatók részt vettek a Magyar Politikatudományi Társaság éves vándorgyűlésein, volt, hogy szekciót szerveztek, volt, hogy csak előadást tartottak panelekben. Kezdetből hírét vitték a kutatásnak és az eredményeknek külföldre is. Elsősorban a tekintélyes nemzetközi szakmai szervezeteket célozták meg: ECPR, ESA, ECREA, IPSA, de jelen voltak és a kutatásról beszéltek egyszeri rendezvényeken is Kolozsvártól Kalinyingrádig.

A konferenciákon erőfeszítéseket tettek nemzetközi együttműködések létrehozatalára valamint a meglévők gondozására, az egyes projekteken belüli aktuális feladatok megbeszélésére.

4. Hazai és nemzetközi hálózatépítés

A kutatási tervben szerepelt COST-ban való részvétel. A munka megkezdésének idején már létezett egy COST Action a politikai kommunikáció témakörében, ehhez azonban nem tudott a kutatócsoport csatlakozni, mivel Magyarországot már képviselték hazai kollégák. A futamidő végén viszont Szabó Gabriella részt vett a „What are Opinions? Integrating Theory and Methods for Automatically Analyzing Opinionated Communication” című pályázat konzorciumában.

Hazai együttműködés jött létre 2019 elején az MTA által kiírt Lendület támogatás megpályázása érdekében a kutatócsoport és az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karának Pszichológiai Intézetében működő Társadalom- és Nevelépszichológiai Tanszék kutatóival. A pályázat nem lett ugyan sikeres, de a jövőben lehetséges az együttműködés az ottani kollégákkal.

A talán legfontosabb nemzetközi együttműködést 2019, tehát a kutatás záró éve hozta el. A kutatócsoport csatlakozott a „Reactionary Politics – Understanding the Social, Cultural, and Psychological Roots of a Backward-Looking Political Orientation” című pályázat konzorciumához. A konzorcium öt országot fed le (Finnország, Németország, Nagy-Britannia, Görögország és Magyarország), és a Volkswagen alapítvány támogatásáért pályázott. A pályázat bekerült a legszűkebb körbe, az eredmény december elejéig válik ismertté.

Szintén 2019-ben lépett be a kutatócsoport a „Whirl of Knowledge: Cultural Populism and Polarization in European Politics and Societies” című nemzetközi kutatásba. Ez tíz ország kutatóit fogja össze: Finnország, Ukrajna, Magyarország, Románia, Belgium, Németország, Spanyolország, Svédország, Törökország és Nagy-Britannia. A kutatáshoz adatot szolgáltatott a csoport, és 2020 elején aktuális az ország tanulmányok elkészítése.

2019 novemberében meghívást kapott a Társadalomtudományi Kutatóközpont, és azon belül a jelen kutatást végzők csoportja a „Narratives on Migration and Its Impact: Past and Present” című H2020-as kiírásra szerveződő konzorciumba. Amennyiben megvalósul a részvétel, akkor elsősorban a közösségi média és a vizualitás témájában fejt majd ki aktivitást.

2019 folyamán a kutatócsoport Szabó Gabriella vezetésével sikeresen pályázott OTKA/NKFIÁ támogatásért, tehát az együttműködés megmarad a most zárult ötéves kutatási programot követően is. A „Political Communication in the Age of Expressivity” című pro-

jekt (nyilvántartási szám: 131990) témája az érzelmek megjelenési módjai a politikai kommunikációban, beleértve a vizuális expresszivitást is, tehát szerves folytatása a lezáruló kutatásnak.

5. Eltérések a tervektől

Miközben a kutatás egészében túlteljesítette az előzetesen vállaltakat, néhány ponton elmaradt az induláskori tervektől.

- Személyi változások.
 - o Meglehetősen hamar kivált a csoportból Mikecz Dániel, aki a mozgalmak és civil szerveződések politikai kommunikációs tevékenységének a feltérképezését, ennek a koordinációját végezte volna. Ennek folytán a kutatásnak ez az összetevője a szükségesnél gyengébbre sikerült.
 - o 2017-ben távozott Vancsó Anna, aki a Mikecz Dániel helyébe lépett 2016-ban. Sem a részvétele, sem a távozása nem járt érdemi következményekkel.
 - o 2017 végén távozott Mihályffy Zsuzsanna is, akinek a maradása bizonyára felerősítette volna a politikai kommunikáció kampány aspektusait, mivel ő jeles szakértője volt a területnek. Egészében pótolni volt képes a kutatás a keletkezett hiányt.
 - o 2017-től kezdve tagja a kutatócsoportnak Farkas Xénia, aki nem lett hivatalosan is közreműködő kutató, de kulcsszerepet játszott a kötetek látványvilágról szóló elemzéseinek az elkészítésében, mivel ez a doktori témája.
- Média források. A pályázat eredetileg jelentős összeget kért és kapott a rádiós és televíziós források, felvételek megvásárlására. Sajnos kiderült, hogy sem a Magyar Rádió, sem a Magyar Televízió nem volt képes a rendelkezésre bocsátani a szükséges anyagokat. Például a Magyar Televízió nem rendelkezik az erősen politikai tartalmú Napkelte felvételeivel, holott a műsor minden reggel adásban volt hosszú éveken át. Szerencsére a NAVA adatbázis segítségével hozzá lehetett jutni a kétezres évek közepétől kezdve keletkezett felvételekhez, de a korai időszakot illetően nélkülözni kellett a talán legfontosabb média forrásokat.
- Kódolási nehézségek. A hálózatkutatói módszer szigorúan következetes alkalmazására csak az első korszakot illetően került sor. A második korszak médiaanyagainak az összegyűjtése rendben megtörtént, de a kódolás a többszöri próbálkozás ellenére nem

sikerült, az Intercoder Reliability Coefficient elmaradt az elvárttól és elfogadhatótól. Szerencsére ez nem akadályozta meg azt, hogy az első korszakra kialakult és a társadalomszemiotikai vizsgálódások által is megerősített négy politikai közösséget vegyük alapul a további kutatásokhoz.

- Záró konferencia. A tervben nemzetközi konferencia szervezése szerepelt mintegy záróképpen. Erre nem került sor, ugyanakkor a kutatásnak saját panelje volt az ESA 2019-es manchesteri konferenciáján, továbbá a három online kötet összeállítását megelőzően egy-egy workshopon értékelték a hozzáértő szakértők a kéziratokat.

Úgy ítéljük meg, hogy a túlteljesítés bőven ellensúlyozza az elmaradásokat.